

JEREMIAS
LIBRORUM SACRORUM
INTERPRES ATQUE VINDEX.

SCRIPSIT

AUGUSTUS KUEPER.

BEROLINI.

I m p e n s i s G. R e i m e r i.

MDCCCXXXVII.

PRAEFATIO.

Antequam ad legendum hunc libellum aggrediaris, Lector benevole, de origine et instituto ejus haec habeto. Cum ante hos duos annos ab ordine Theologorum Universitatis litterariae Berolinensis propositum esset, ut similitudo vaticiniorum Jeremiae cum aliis V. T. effatis explicaretur, commentationi qualicunque meae palma delata et ejus curis iteratis emittendae datum est consilium. Quod eo magis ex sententia mihi successit, quoniam in vaticiniis Jeremiae majori cum studio jam diu versatus spem conceperam, me intellectui eorum promovendo nonnihil profuturum esse. Sed studiorum primitias, antequam in lucem edere auderem, ubique retractavi et crebris locis ita refeci, ut scriptum plane novum nominari possit. Argumentum exegeticum est et criticum. Multos vaticiniorum Jeremiae locos pro indole et proprietate prophetae examinatos et ex concentu cum effatis superioribus illustratos invenies. Simul id sedulo spectavi, ut e vestigiis librorum a propheta legendo contritorum argumenta ad crisin V. T. pertinentia concluderentur et exempla e Pentateucho, Josua, omnibus Jesajae vati-

ciniis, Obadja, Habakuko, multis Psalmis Ilioboque recensita ad vindicias aetatis superioris horum librorum adhiberentur. Curae recentiorum, huic argumento affines, quatenus necesse visum est, in examen vocatae et aliae quoque exercitationes in vaticinia Jeremiae passim inspersae sunt. Authentia vaticinii adversus Babellem contra dubitationes recentissimas defenditur, et quae nuperrime Movers de duplici vaticiniorum Jeremiae recensione disputavit, in appendice libello adjecta recensentur. Postea aliquando, deo juvante, commentarium de Jeremiae vaticiniis conscribere cogito, ubi multa, quae hoc loco leviter tantum significari potuerunt, meliori in luce collocabuntur.

Tantos spiritus mihi non sumo, ut me argumento difficili et operoso satisfacisse censeam; sed res ipsa pro V. T. dignitate in aliquo numero est et, quae criseos sacrae nostro tempore est ratio, a viris doctis amplius negligi non posse videtur. Si forte hujus tirocinii nullus alius sit fructus, quam ut viri eruditiores ad quaestionem melius tractandam impellantur, operae pretium a me erit factum. Errores et vitia typographica, quae forte irrepserint, lectoris humanitati commendo. Hoc demum in votis est, ut sincerum V. T. studium majores in dies progressus faciat et in ecclesiae Jesu Christi commoda redundet.

Scribebam Berolini, Nonis Majis MDCCCXXXVII.

CONSPPECTUS HUIUS LIBELLI.

P R O E M I U M.

PARS PRIMA.

Página

VESTIGIA PENTATEUCHI	1 — 51
--------------------------------	--------

PARS SECUNDA.

VESTIGIA LIBRORUM HISTORICORUM	52 — 58
Josua	52 — 54
Judicum	54
L. Samuelis	55
L. Regum et Chronicorum	55 — 58

PARS TERTIA.

VESTIGIA PROPHETARUM	58 — 155
CAP. I. VATICINIA AD POPULARES SPECTANTIA.	59 — 78
Capita Jes. non suspecta	60 — 67
Hoseas	67 — 70
Joel	70 — 71
Amos	71 — 73
Obadja	73
Micha	74 — 75
Nahum	75
Habakuk	75 — 77
Zephanja	77 — 78
CAP. II. VATICINIA AD GENTES SPECTANTIA	78 — 132
Cap. 46. Amos. Jes. 34 et 35	79 — 82
Cap. 47. Jes 14, 28—32	82 — 83
Cap. 48. Jes. 15 et 16; 24—27	83 — 98
Cap. 49. Amos. Obadja.	98 — 106
C. 50 et 51. Authentia. Jes. 13, 14, 21	106 — 132
CAP. III. VESTIGIA PARTIS JESAJAE POSTERIORIS	132 — 155

PARS QUARTA.

VESTIGIA HAGIOGRAPHORUM	156 — 166
Psalmi	156 — 164
Hiob	164 — 166

APPENDIX.

INTEGRITAS TEXTUS MASORETHICI VATICINIORUM JEREMIAE CONTRA IMPETUS RECENTISSIMOS DEFENSA	167 — 202
--	-----------

PROOEMIUM.

Ab omnibus Veteris Testamenti prophetis librorum antea editorum effata frequenter retractantur. Quae prophetarum indoles, quam Jeremiae exemplo explicandam nobis sumsimus, ab interpretibus, si minus neglecta, at nondum satis expensa et in bono lumine collocata est, ita ut, si eam, quasi in tenebris latentem, quodam modo illustremus et ad principia atque capita revocemus, non acta agere nobis videamur. Simul in hoc prooemio summam disputationis nostrae brevi circumscribere cogitamus.

Recentiores nonnulli, observato locorum prophetarum vinculo, otiosam scriptorum posteriorum imitationem vel meram compilationem suspicari solent, quae sacrum scriptorem fieri non posset, quin labecula quadam aspergeret et certissimum esset vaticiniorum non divinitus revelatorum documentum. Cui argumentationi evitandae cum theologis superioribus verba eadem compluribus prophetis divinitus suggesta habere non sufficit; nam hoc modo dissecatur, non solvitur nodus et statim quaestio recurrit, quae eorundem verborum compluribus revelatorum sit causa. Sed ex intima prophetiae natura repetendam esse putamus quaestionis solutionem. In eo enim vulgo erratur, quod alius propheta eorum ab alio tamquam singularis scriptor humanus consideratur et quae inter omnes intercedat arctissima necessitudo, ex ipsa muneris prophetici idea proficiscens, parum respicitur.

Omnis revelatio divina, quae libris sacris continetur, pars quaedam ordinis continui revelationum necessaria dici

potest. Etenim veritas coelestis, ut ab hominibus percipi possit, gradatim et per certos progressus communicatur. Eadem est divina agendi ratio in gratiae atque in naturae regno, ut ex parvis initiis summa paullatim succrescant et organice, ut ita dicam, omnia in vitam edantur. Nusquam novum aliquid reperiās, quin antea quasi dispositum sit et praeparatum. Ex hac oeconomiae divinae lege munus propheticum dijudicandum est, ut non solum continua illa prophetarum series, quam Josephus contra Apionem 1, 8 in tanto numero habet, verum etiam orationum prophetarum vinculum internum recte illustrari possit. Quamvis prophetae divinitus vocentur, non ideo tamen vocantur, ut ordinem rerum prioribus revelationibus constitutum perturbent ipsique omnia plane innovent; omne e contrario eorum officium proxime ad praesentem theocratiae statum spectat idque inprimis sanctis viris propositum est, ut priora, quatenus a deo sint spectata, provehant, quatenus ejus voluntati repugnent, convellant.

Jam vero, quum divina voluntas lege revelata contineatur, ut hanc legem accuratius explanent et ad eam serio tuendam homines excitent, prophetarum quam maxime interesse debet. Nisi lex jam pridem litteris consignata et ab Judaeis recepta fuisse dicatur, prophetiae fundamento suo destitutae vim et naturam recte intelligi posse negamus. Cum hoc prophetarum, quod circa legem inculcandam versatur, officio vaticinandi munus cohaeret, utpote quod futuros rerum eventus operibus humanis accommodatos praemonstret. In quo prophetia sacra multum abest a mera rerum futurarum divinatione, quae ad praesentem quum maxime rerum statum nullius sit momenti et ad vanum tantum et otiosum futura noscendi studium componatur. Nam omnium scripturae sacrae vaticiniorum finis paraeneticus nominandus est et id ubique spectatur, ut ex aeternis gubernationis divinae legibus regni divini progressus, quantum eos recludi hominum necessitatibus respondeat, extremis lineamentis exhibeantur. Optime hac de re disseruit Nitzsch,

System der christlichen Lehre, §. 35. Unde futura ita adumbranda esse efficitur, ut ad praesentia et praeterita referantur. Cui consilio primum frequens prophetarum respectus ad priorum temporum historiam inservit. Quae enim semel facta sunt, eadem mutatis, ut ajunt, mutandis omni tempore redibunt et quum omnem historiam prophetiae genus nuncupare liceat, tum eam praecipue, quae ad aeternam dei gratiam praeformandam constituta sit. „Solent, ait Lowthius, de sacra poësi, prael. 9, p. 90, Hebraei vates uti imaginibus reram prius gestarum, quae in suae gentis historia praecipuum aliquem habent locum atque ita coloribus plane alienis, sed aliquantum similibus praeteritis futura, antiquis nota, notissimis minus nota depingere atque illuminare.“ Tum praecipua sermonum prophetarum lineamenta in Pentateucho, praecipue ultimis ejus capitibus, ducta sunt. Iluc omnia vaticinia plus minus respiciunt, qua ratione singulis temporum conditionibus accommodatissimum est. Denique quaelibet ideae propheticæ accommodatio, quae litteris mandata et posteritati tradita est, in vatum posteriorum typum quendam atque exemplar abiit, non solum, quod posteriores vocati sunt, ut priorum vestigia legerent et opus ab aliis inceptum proveherent, sed etiam, quod omnium vaticiniorum summa ad eundem finem supremum prospicit neque singula effata singulis eventibus absoluta nominari possunt. — Unde sequitur, sermones propheticos cum lege, historia, promissione antea data necessario quodam vinculo interno cohaerere. Quod si apparet, ad dispiciendum non est difficile, quid prophetas commoverit, ut nexum ipsa orationum forma evidentissime exprimerent adeoque repetitiones ad verbum expressas non refugerent. Effatis ad auctorum rationem conformatis aditus ad auditorum aures faciliior datur; testibus quasi divinae veritatis citatis orationum gravitas incresebat; verba etiam atque etiam inculcata, quanto essent momento, elucescebat. Accedit, quod, quum verorum prophetarum indicium nonnisi in vaticiniorum eventu versaretur, praevia quaedam missionis divinae explorandae

norma e consensu cum decessoribus ducebatur. Atque contra falsos prophetas, figmenta ad velamentum perversitatis parandum excogitantes, legatis divinis urgendum erat, quae deus antea locutus esset, nondum in oblivionem vocata esse neque novam ullam revelationem divinam a prioribus discrepare. Qua quidem in re non ad auctorem effatorum humanum ipsis verbis nominatum delegari solebat, si quidem verba dei nomine edebantur; veruntamen compilationis crimen fieri non poterat, quoniam et ipsi prophetae nexum cum auctoribus probe ab auditoribus perspectum volebant et aliena nunquam crude nude reddebantur, sed novis promissis adaucta. In prophetis certe nihil aliud spectabatur, quam ut eventus eorum vaticiniis responderet; orationum quod attinet ad formam atque vestitum, non novitate splendere, sed gravitate commovere studebant animos. In ipsa hac ratione usurpanda illuminatione divina iis opus erat, ut partim pristina effata accuratius intelligerent et quae in praesenti essent inculcanda, dijudicarent, partim prioribus novas distinctioresque futuri temporis lineas adjungere possent.

Ex his, quae disputavimus, triplex alienorum retractatorum discerni poterit genus. Primum est illud, ubi accuratae effatorum propheticorum *repetitiones* deprehenduntur, quoniam vel horum argumentum tanti erat, ut etiam atque etiam populo in memoriam revocandum esset, vel vaticinii in eventum vocandi tempus imminebat, et in hoc quidem genere nova praedictio cum prioribus vinculo divini tus spectato cohaeret. Alterum constat e *brevioribus accommodationibus* ad priores librorum sacrorum, maxime Pentateuchi, locos, ubi prophetae sensu altiori imbuti convenientiam effatorum suorum cum verbo divino authentico leviter significant et orationes coloribus alienis quasi intingunt. Tertium denique genus complectitur *imitationes*, quae solum ad externum orationis vestitum pertinent et ex accurata auctorum cognitione ultro quasi profluunt. Quorum quidquid in usum venit, aliena ubique ingenio atque indoli scriptoris ac-

commodantur et in novam speciem quodammodo abeunt. Hic quoque iniquum foret, nostro modulo aliena metiri et nisi in propheta ubique propriam quasi formam figuramque dicendi expressam videas, male aestimare; aliud enim est, quod in propheta divino, aliud, quod in poëta profano desideratur. Ratio similis est, quae in N. T. cum veteri collato cernitur et in nostro scripturae sacrae usu pio. Concio ecclesiastica vel carmen sacrum sollertius verbis scripturae praetextum vigore suo nativo non ideo destitutum habetur, et ut quisque maxime in verbi divini sensus altiores penetravit, ita liberrime in eo variis suis necessitatibus accommodando versari poterit.

His praemissis ad Jeremiam transimus, primum propo-
nentes, quid sit, quod crebrius accuratiusque ex aliis mutatus sit scriptoribus. Ubi causae in medium editae potissimum ratae fiunt.

Ut quodque tempus maxime pristinis effatis indicatum est, ita creberrima alienorum vestigia in libris canonis tum conscriptis deprehenduntur. In N. T. sexcenties ad prophetarum verba diserte delegamur et innumeris aliis locis nexus arctissimus, licet non ipsis verbis indicetur, neminem scripturae gnarum fugere potest. Quidquid enim sub veteri testamento revelatum est, oeconomiam gratiae aut propius aut obscurius significavit. Similem quandam speciem aetas exsilio Chaldaico finitima gerit. Longa effatorum divinorum series exstitit, quae proxime huc prospicientia fini suo tantum satisfacere possent, si propinquo eventus tempore in populi memoriam revocarentur. Temporis ratio non tam novis vaticiniis edendis, quam veteribus inculcandis egebat. In magnis rerum theocraticarum vicissitudinibus, ne pii homines desperarent, neve impii omnipotentem dei manum pernegarent, alta voce inculcandum erat, haec omnia jam pridem esse praenuntiata divinoque consilio parata. Quare quum omnes hujus aevi prophetae diligenter priora effata retractant, tum maxime Jeremias, incursionum Chaldaicarum aequalis. Ipse testis est, crebra auctorum, quae

apud se deprehendantur, vestigia non fortuita esse. Saepius enim monet, missos esse prophetas inde ab exitu ex Aegypto, quorum vox non recepta sit, cf. C. 7, 25; 26, 5, 6; 35, 15, 17; jam ventura esse populo contumaci omnia mala, quae deus et in libro foederis, cf. C. 11, 8, et per prophetas veros, cf. C. 26, 4—6, locutus sit. Contra Hananjam, prophetam falsum, ad pristinos prophetas provocat, cf. C. 28, 8, qui multis terris magnisque regnis bellum, malum, pestem vaticinati sint. Neque ipsos prophetae aequales, iudicia identidem praenunciata mox irruptura esse, effugit. Josias rex, libro legis reperto ejusque argumento audito, magnam dei iram contra populum accensam esse confitetur; Hulda vates minas superiores mox in eventum vocandas esse vaticinatur; seniores terrae effatum Michae tristissimum in memoriam revocant ejusque exitum praesagiunt. Pro hac igitur temporis ratione et inclinatione Jeremias, strenuus poenitentiae praeco, effata diligenter retractavit. Quo in genere indoles vaticiniorum ejus cum oratione salvatoris nostri Matth. 24, effatis prophetarum undique pertexta et simile argumentum persequenti, potest conferri.

Accedit, ut ad falsorum prophetarum, quorum aetas erat feracissima, fraudes detegendas decessorum orationibus se adjungere summi fuerit momenti. Quum enim excogitata esset doctrina inter lucem quasi et caliginem media et gratiae promissiones in abusus summos contorquerentur, auctoritas verorum prophetarum procaciter detrectabatur et non solum hominibus, in externa gratia confisis, facile persuaderi poterat, minas theocratiae calamitatem a gentibus parandam indicantes magnum blasphemium habendas esse, verum etiam animi melius affecti, iudicia ab ipsa domo divina incipere solere non curantes, ad securitatem quandam facile inducebantur. Quare vero dei legato ita erat instituenda oratio, ut ex analogia librorum sacrorum divinae missionis fides probaretur et simul dubia contra horum veritatem aequalibus mota diluerentur. Sicuti contra Hananjam ipsis verbis ad consensum cum superioribus prophetis provoca-

tur, sic eorum diligentius leguntur vestigia, ut vates suspicionem verbi ad arbitrium ita conformati se exsolvat et adversariorum fraudes confutare possit.

Denique haec ratio nativae Jeremiae indoli et naturae accommodatissima est. Prophetam assiduitate magis in munere difficili diligenter obeundo, quam praecipuis facultatibus dictionisque praestantiis excellere, sub oculos cadit. Ad munus propheticum vocatus se loquendi peritiorem esse negat; idem externa vaticiniorum ejus facie confirmatur. Genus loquendi est simplex, fusum, poëticum minus quam solutum; verba non ornata et accurate redacta; sententiae non varietate distinctae, sed simpliciter praesenti rerum statui accommodatae. Ad talem indolem frequens accommodatio ad aliena aptissime cadit. Adde, quod praesentibus calamitatibus acerbissime affectus externum orationis ornamentum videre neque potuit neque voluit; nam, ut recte quispiam, tempora dura non tam egebant oratione suavi et mulcenti, quam stimulis pungentibus. In viro ad vivam vocem vocato usu venire potuit, ut frequentem verborum alienorum interpretem ageret. Cui proprietati crebra effatorum ejus repetitio multaque alia neglectus orationis indicia conferri possunt. Praeterea mirari non subit, quod vir bene de patria sentiens, inclinata hac civitatis aetate, monumenta a majoribus tradita summo amore amplectitur et quo magis aequales sensu, ut ita dicam, antiquitatis destituuntur, eo cupidius ad antiquitatis studium et societatem convertitur. Denique in magnis animi sollicitudinibus virorum similia perpressorum effatis lubenter se erigit et infirmitate humana divinis mandatis reluctante solatium ex piis auctorum percelebratorum verbis capit.

Ex his causis crebra alienorum effatorum vestigia apud Jer. apte duci posse videntur. Ut jam rationem ejus breviter deformemus, genus illud triplex, quod supra distinximus, multis exemplis potest effici. *Accommodationes* maxime spectant ad Pentateuchi locos, ubi saepius leviter tantum significatur, quod ad sensum totius effati perspicien-

dum valeat plurimum. Cujusmodi exempla permulta interpretes utique fugerunt. *Repetitiones* locorum prophetarum, et ex ultimis Deuteronomii capitibus et ex prophetarum libris ductorum, per totum librum satis frequentes sunt eaeque ita comparatae, ut in oraculis ad populares spectantibus creberrimus sit ab alio auctore ad alium transitus, in vaticiniis vero contra gentes unus idemque auctor diutius retineatur, quoniam in his totidem, quot in illis sensus similis non exstant loci. Denique *imitationes*, quae ad externum solum orationis vestitum spectant, iis maxime cernuntur locis, quibus propheta aut de variis casibus suis atque doloribus ad Psalmorum et Iiobi locos apposite conqueritur, aut statum populi corruptum lineamentis aliunde depromptis depingit. — In universum apparet, effata memoriter ad alienorum exemplar conformata esse; nam non solum saepenumero complures auctores uno tenore redduntur, sed etiam verba fontium transponi, commutari, textui Jer. accommodari solent. Simul majore cum perspicuitate loci principes conformantur; saepius complura epitheta adduntur et difficiliora vel audaciora aut fusius explicantur, aut formis aetate Jer. usitatioribus receptis in speciem leviores abeunt. Generatim non licitum esse putamus, ex Jer. lectionibus textus retractatos conformare, quum rationes e contextu vel ex elocutione aevi vel ex indole prophetae ducendae ad multas commutationes commoverint. In quo illud maxime notatu dignum est, loci principis verbo aliud, pronuntiatione et litterarum alphabeti prisci forma propinquum, sensu vel accurate congruum vel parum diversum substitui solere. Ejusmodi exempla componamus*), quoniam pro instituto nostro saepius huc respicitur. קִדְרִי, בְּרֵשֶׁת, Num. 24, 17; Jer. 48, 45 — גִּרְעַ, גִּרְעַ, Jes. 15, 2, Jer. 48, 37 —

*) Notum est, litteras plerasque, quae scriptione quadrata parum differant, etiam in scriptione prisca similes esse, alias, ut ו et ש, ס et ש, accuratius in prisca, quam in recenti scriptione congruere. Caeterum similis intercedit ratio inter libros Chronices et scriptores superiores, ita ut, quae Movers, *Chronik*, p. 35 etc. et Keil, p. 47 etc. de variantibus, e scriptione quadrata non derivandis, disputarunt, ex Jer. confirmari possint.

אָנְשִׁי, אָנְשִׁי, Jes. 16, 7; Jer. 48, 31. — בָּצִיר, קָצִיר, Jes. 16, 9; Jer. 48, 32. — הִירָד, שָׁרָד, Jes. 16, 9; Jer. 48, 32. — אַרְמְנוֹת, בָּנוֹת, Am. 1, 14; Jer. 49, 2. — חָשֶׁף, חָפֵשׁ, Obadj. V. 6; Jer. 49, 10. — בָּעָה, חָבָה, Obadj. V. 5; Jer. 49, 10. — הָשִׂיאוּ, הָסִיתוּ, Obadj. V. 7; Jer. 38, 22. — עָצוּ, עָצָה, Obadj. V. 6; Jer. 49, 7. — שָׁגַר, בָּקָר, Deut. 28, 51; Jer. 5, 17. — יִרְשֶׁשׁ, רָדַת, Hos. 13, 6; Jer. 5, 7. — שָׁרִי, פָּרִי, Jes. 1, 22; Jer. 6, 28. — נְשָׂרִים, נְמָרִים, Hab. 1, 8; Jer. 4, 13. — אַפְלָה, עֶרְפֶּל, Jes. 59, 9; Jer. 13, 16. — אָבְלָה, אָבָלָה, Jes. 24, 6; Jer. 23, 10. — עָלָף, עֲטָף, Jes. 51, 20; Thren. 2, 19. — שָׁבַל, שׁוּל, Jes. 47, 2; Jer. 13, 22. — קָצִים, קָצְרוּ, Hos. 10, 12; Jer. 4, 3. — שָׁמַר, שָׁמוּ, Jes. 1, 2; Jer. 2, 12. — Obtingit quoque, ut Jeremias studio ambiguitatis quodam ductus verba fontis sui commulet et sensui ibi expresso opponat. Plerumque generaliter pronunciata ad conditiones singulas trahuntur, iterum atque saepius orationi inseruntur, in actiones symbolicas et nomina figurata abeunt. Nonnullis locis, ubi ratio ex contextu perspicitur, effata ad verbum aliunde ex-capta coacervantur et verbis concluditur, deum talia locutum et certissime paraturum esse.

Ex hac Jeremiae ratione, quam extremis tantum lineamentis significavimus, dijudicari poterit, ubinam sit locus dubiis locus princeps, ubi derivatus. In contextu, ubi aliena testimonia coacervantur, per se propius ad verum accedit, Jeremiam accipiendum esse scriptorem derivatum; ubi vero simul eadem, quae alias, cernitur ratio, res explorata haberi poterit. In quo simul ad universam locorum conferendorum indolem spectandum erit. Locus princeps argumenti latioris et generalioris, locus derivatus angustioris et distinctioris esse solet; illo verba nexui accuratius cohaerent, hoc abruptius diductiusque ponuntur. Cujusmodi disquisitio maxime in crebris capitum Jes. critice suspectorum vestigiis instituenda erit. In Pentateuchi vestigiis plerumque ex ipsa locorum natura et prophetae consilio sequitur, ut ratio contraria statui nequeat.

Vinculum, quod Jer. cum aliis V. T. libris intercedit, disquirere per se maximi momenti est, quoniam haec ratio quum ad generalem prophetarum hermeneuticen, tum ad Jeremiae, prophetae recentioribus temporibus fere neglecti, indolem perspiciendam plurimum facit multisque ejus locis lucem aspergit. Simul vero talis disquisitio pro historia canonis, aetate et authentia singulorum librorum aliisque quaestionibus haud exigui momenti est, quum praesertim sententiae criticorum nostris temporibus valde fluctuent. Ut libros a propheta nostro contrectatos nominemus, luculenta totius Pentateuchi, Josuae, Hiobi, multorum Psalmorum, integri Jesajae, Hoseae, Joelis, Amosi, Obadjae, Michae, Habakuki vestigia indagavimus; praeterea libros Samuelis et alios fontes historicos, fortasse etiam Nahumum et Zephanjam inspexisse videtur. Omnia vero auctorum vestigia apud Jer. studiose colligi et simul critice examinari eo magis oportebat, quoniam diebus novissimis complures critici, ratione hujus Jer. indolis universae non habita, in sententias commenticias inducti sunt. Eodem jure, quo Jeremias Deuteronomii et multorum Psalmorum scriptor esse dicitur, etiam multa Jesajae, Hoseae, Amosi aliorumque capita ei vindicari possent et reapse — prophetam nostrum tanta scriptorum abundantia insignem esse, neglecta tantum propria ejus natura contendere potest.

Antequam ad singula considerata progrediaris, illud postremum te praemonitum esse volumus, ne nos nimiam locorum multitudinem collegisse et paullo cupidius in persequenda hac ratione versatos esse censeas. In scriptore, cujus vinculum cum aliis libris plerumque sub oculos cadit, ea quoque parallela observanda erant, quae alibi fortuita haberi possent. Si a luculentis ejusmodi exemplis considerandis proficiscaris, minus necessaria in meliori luce collocabuntur. Atque haud scio an praefendum sit, exemplorum huc spectantium silvam comparare, quam nonnullis exemplis casu et fortuito oblati acquiescere et rem extremis, ut dicitur, digitis attingere. Caeterum fieri non posse, quin multa exempla dubia remaneant, non est, quod negemus.

PARS PRIMA.

VESTIGIA PENTATEUCHI.

Omnes Pentateuchi libri manibus Jeremiae teruntur. Disseretur hic non de paucis et propter Pentateuchi argumentum fortuitis consensus exemplis, quae omnia ex traditione viva possint explicari neque legem conscriptam requirant, sed de frequentibus et luculentis Pentateuchi diligentius pertractati vestigiis, quae apud neminem prophetam accuratius conformata et ad locos principes expressa sint. Inprimis vero Deuteronomium in usum vocatur et Deuteronomii quidem ultima maxime capita. Quae res quum ex hujus libri indole et ultimorum ejus capitum argumento, orationibus propheticis aptissimo, mirabile nihil habeat, tum historia libri illius illustratur, quem Josia rege Hilkias in templo offendit et regi tradendum esse curavit. Nullam enim habet dubitationem, in hoc libro minas Deut. severiores fuisse conscriptas neque sane apparet, quo jure interpretes nonnulli ad Exodum aliasve Pentateuchi partes respicere potuerint. Undique ad ultima Deut. capita delegamur. Josias magnam dei iram incensam esse suspicatur; Hulda malorum, quae secundum omnia libri verba ventura sint, mentionem facit; verba 2 Reg. 22 19 „locutus sum de hoc loco et incolis ejus לְהַיִּיתָ לְשִׁמָּה וְלִקְלָלָהּ“ ex Deut. 28, 37 depromuntur; quod oculi regis mala non visuri esse dicuntur, respicit ad Deut. 28, 31, 32, 34, 67; foedus cum deo sancitur ex repetitione Deut. 27; Jer. C. 11, ratione rei sub Josia gestae habita, ex Deut. 27 verba mutuatur etc. Quodsi igitur in libro deprehenso ultima Deut.

capita legebantur et simul totum Deuteronomium, utpote quod continuo cursu procedat, quid antiquius habere potuit propheta, quam ut libri publice recitati et in memoriam revocati verba frequenter retractaret? Totum vero Pentateuchum in libro conscriptum fuisse, non est quod statuamus, praesertim quum iis assentiri non liceat, qui ad autographon Mosaicum respiciant et, ut nobis quidem videtur, exemplari regio, cujus Deut. 17, 18; 2 Chr. 23, 11 mentio fit, omnia melius conveniant.

Frequens Jer. consensus cum Deut. ab aliis jam commemoratus est. Nuper multa huc spectantia collegit Movers (*Zeitschrift für Philosophie und katholische Theologie*. Cöln 1834; 12tes Heft p. 105 etc.) et simul contra recentiorum placita egregie ostendit, consensum non posse posterioris Deut. actatis argumentum haberi.

Nihilo vero secius Bohlen (*Commentar zur Genesis*, Einleitung p. 164 etc.) viam a de Wettio, Grambergio aliisque institutam denuo persecutus est, contendens Deuteronomium ab Hilikia sacerdote summo, Jeremia ejus filio, aliisque pia fraude Josiae aetate compositum esse suppositumque. Quae sententia, si tibi prophetae personam atque effigiem quandam deformaveris, non potest non ex rei superficie hausta videri. Si enim Jer. originis Deut. fallacis consors fuisset, is sane esse non potuit, qualem quaevis vaticiniorum ejus littera repraesentat. Atque quod ad ejus consensum cum Deut. attinet, inde talis conclusio haud quaquam confirmari potest. Etenim loci paralleli, ad unum fere omnes nervo suo et momento destituuntur, nisi librum legis multo antea conscriptum et ab omnibus Judaeis receptum habeas. Propheta utique in retractando Deut. peculiare quid spectat et locos distinctos in memoriam revocat, quum contra si ipsi in eo conficiendo fuissent partes, concentus sedulo vitandus fuisset, ne fraudes detegerentur.

Antequam ad singula aggrediamur enumeranda, efficere nobis in animo est, Hilikiam patrem Jeremiae non posse sacerdotem summum ejusdem nominis haberi. Atque primum

nihil est praeter nomen Judaeis receptissimum (viros cognomines habes 2 Reg. 18, 18; 1 Chr. 26, 11; Neh. 8, 4 etc.) quod pro hac sententia referri possit. In Genealogicis vero argumentum a silentio non contemnendum est, praesertim quum pater Jer. additamento „ex sacerdotibus Anatotensibus“ C. 1, 1 distinguatur et in toto libro, ubi rei monendae toties occasio oblata est, nec vola nec vestigium Bohlenii conjecturae favens occurrat. Gemarja ille, cujus inter legatos Babelem mittendos C. 29, 3 mentio fit, sacerdotis summi fuisse videtur filius; secundum C. 12, 5, 6 frater Jer. esse non potuit. Accedit, ut ipsa Jer. familia studio legis parum flagrasse videatur, quae enim alia odii contra prophetam excitati erat causa, quam quod munere divino accommodate ad praecepta Pent. fungebatur? Unde inimicitia, si pater cum filio in eodem opere conficiendo conspirasset? Neque tanta fuisse videtur summi sacerdotis diligentia ad tuendam legem, qualem, si legem ipse confecisset, exspectares. Ut Jeremias postea sub regibus impiis sacerdos magnus fuisset, putarine posset mandata regia ad templum profanatum lustrandum et cultum divinum restituendum exspectasse? Quod multo minus in patre exspectatur, sub rege pio sacerdotium administrante. Tum prope ad verum accedit, Jeremiam Anatotaeum ex familia sacerdotali Itamari fuisse cf. 1 Reg. 2, 26; 1 Chr. 25, 3, 6; constat vero, sacerdotes summos a Salomonis inde tempore ex familia Eleasaris ortum duxisse, cf. 1 Chr. 5, 30 etc. Denique, et haec ratio sufficit sola, sacerdos summus cum familia Hierosolymis habitabat, familia vero Jeremiae rerum suarum sedes Anatoti fugebat cf. C. 32; 37, 12 etc. et ipse propheta, rege Josia, Anatoti versabatur cf. C. 1, 1; 11, 21; 12, 6. De Hilkie sacerdotis summi genere et ante exsilium et postea Hierosolymis versante loquitur 1 Chron. 9, 3, 10; Neh. 11, 11. Ex omnibus his satis apparet, sententiam Bohlenii minime esse probabilem et effectam tantum, ut Jeremiae facilius suppositi Deuteronomii partes dari possint.

C. 1, 4 – 10. Ut contra falsos doctores veritas missionis divinae contendatur, locus Pentateuchi, ubi de prophetis mittendis sermo est, accuratius in usum vocatur. V. 7. „Quocunque te mittam, ibis, omnia quae tibi mandabo, loqueris“ V. 9 „en ego verba mea ori tuo imponam“ cf. Deut. 18, 18 „prophetam excitabo illis mediis e fratribus sicuti te, *imponam verba mea ori ejus et loquetur illis, quae ei mandabo.*“ — Simul Jer. recusatio propter puerilem loquendi imperitiam haud obscure, ut jam Theodoretus monuit, ad similem Mosis excusationem Ex. 4, 10 לֹא אִישׁ דְּבָרִים אֲנִי respicit, cui nihilosecius divinitus provincia traditur, Ex. V. 12 „vade, equidem *ero cum ore tuo, docebo te, quae loqueris.*“ Cave otiosam imitationem suspiceris. Mens prophetae, sensu humilitatis pertacta, longe ab eorum protervitate absuit, qui ad honores legatorum divinatorum obrepserunt. Moses, tantus vir, munere divinitus demandato se indignum habuit; potiori igitur videbatur jure eadem retractatio in Jeremiam, puerum adhuc nulliusque usus, casura. — Ad eundem Exodi locum cf. V. 15, 16 respicitur C. 15, 19 „eris sicuti *os meum,*“ quae promissio prophetae, ne amplius de munere suo desperare velit, contingit.

Cap. 2–6. Ut crebra Pentateuchi vestigia recte illustrari possint, praemonendum est, omnia ad statum rerum post annum Josiae decimum octavum referenda esse. Aliter quidem statuunt plurimi et Movers, l. c. p. 98, frequentia Deut. vestigia his capitibus contra eos urget, qui librum anno reformationis Josiae, post hunc sermonem habitum primo in lucem prodisse statuunt. Sed quamvis res, si ita se haberet, aptissime nobis caderet, assentiri non possumus. Nam non solum e C. 5, 5; 6, 27, 29 consequitur, Jeremiam ad populares saepius locutum esse, verum etiam orationis totius argumentum clamat, solennem foederis confirmationem modo esse institutam. Idololatria temporis praeteriti castigatur; status praesens ita describitur C. 3, 4, 5 „nonne *hoc tempore* invocas me, pater, amicus juventutis meae es? num detinebit sc. iram in sempiternum? num

servabit in perpetuum? ecce dixisti et facis mala et gnaviter pertendis.“ Populus, minis divinis territus, aliquamdiu omnibus viribus contendet, ut dei in gratiam rediret; nihilo secius non toto pectore, sed fraude reversus est ad deum C. 3, 10 cf. C. 6, 19, 20; 4, 3, 4; 5, 2; 5, 24, 25, ita ut lata sententia divina retractari non posset. Propheta his capitibus summam eorum complectitur, quae sub Josia rege post factam reformationem vaticinatus est et ita quidem, ut primum cladem ab Aegyptiis parandam C. 2—3, 5, deinde mala a septentrione venientia depingeret.

C. 2, 2, 3. Populus deo in memoriam quasi revocaverat, quanto olim receptus fuisset favore cf. C. 3, 4. Deus contestatur, se hujus favoris nondum oblitum esse. V. 3. „*Sanctitas* Israel Jehovae, primitiae proventus ejus, omnes eum comedentes *rei fiunt*, malum superveniet iis.“ Vetitum est lege, ne quis peregrinus et impurus cibo sancto sacrificiorum salutarium vesceretur; nam culpam אֲשַׁמָּה contrahi a sanctum comedenti. Lev. 22, 10, 12, 16. Item primitiae proventus nonnisi iis conveniebant, qui dei vice fungebantur Lev. 23, 10 etc. Legum sensus spiritualis et symbolicus significatur.

V. 4 etc. Mala intentata non propter dei inconstantiam, sed propter populi infidelitatem parantur. Scena ita instituitur, id quod interpretes plurimos effugit, ut omnis Judaeorum populus, qui vixit ex quo in Canaanem venerunt, convocetur. V. 5. „Quid invenerunt patres vestri in me *perversi*.“ cf. Deut. 32, 4 „deus non est אֱלֹהִים.“ Summa carminis Mosaici in eo vertitur, quod non deus judiciorum futurorum in culpa sit, sed populus perversus. V. 6. „Non dixerunt, ubinam est deus, qui nos ducit ex Aegypto, qui nos ducit in deserto, in terra solitudinis et foveae, in terra ariditatis et umbrae mortis.“ Similes deserti descriptiones leguntur Deut. 32, 10 etc. Dilucidius vero retractatur sermo Judaeorum, quo in Aegyptum revertendi desiderium persecuti sunt, Num 20, 5 „cur duxisti nos ex Aegypto, ut duceres nos in hunc locum malum, ubi non est seges et ficus et vitis et malogranatum et

aquae non sunt bibendo?“ Qui respectus e V. 16—18 cernitur, ubi sensus est, populum ab initio inde desiderio in Aegyptum revertendi flagrasse, quamvis expressis verbis interdictum sit, Deut. 17, 16 „ne addatis amplius *in hac via reverti*.“

V. 11. „Num mutat gens deos *et isti non dii?* cf. Deut. 32, 21“ excitant me iis, qui לֵאלֹהִים — In niversum Jer. idola designans cum Deut. concinit.

V. 20. „Nam a sempiterno *fregi jugum tuum*, avulsi vincula tua et dixisti, *non serviam*, in *omni enim colle alto et sub omni arbore viridi tu incurvata moecharis*.“ Prius hemistichium alii vertunt „fregisti“ etc., sed posita hac ratione exspectatur „jugum meum“ et seq. quoque versus neglecta beneficia divina commemorant. Sensus est fortior, ubi ad liberationem ex Aegypto respicitur. Nostro observatur Lev. 26, 13 „ego deus vester, qui vos ex terra Aegypti duxi, ne illis sitis *servi* וְאַתֶּם כְּשֵׁם עֲלֵיכֶם et duxi vos fronte erecta“ cf. Jer. 28, 2. Populus ex servitute liberatus, ut *fronte erecta* incedere possit, excusso dei servitio, idolis se quasi *incurvat*. — Cultus idololatrici descriptio ex Deut. 12, 2 deprompta est, ubi gentes „*in montibus excelsis et in collibus et sub omni arbore viridi*“ idola colere dicuntur. Tantum abest, ut populus omnem deorum gentilium memoriam amoverit, ut eorum vestigia sequatur et loca idololatriae consecrata frequentet cf. C. 3, 6, 13.

V. 28 cf. C. 11, 12, 13. Idolis provocatione illuditur, in rebus angustis succurrendi — „ubnam dii tui, quos tibi fecisti? surgant, si te tempore calamitalis tuae salvare possint“ cf. Deut. 32, 37, 38 „*ubi dii* eorum, saxum cui confisi sunt — *surgant, auxilio vobis sint*.“ Pro יֵהוָה compositio serius vulgatio יֵהוָה adhibetur.

V. 31. Nervose ab initio legitur הָזֶה „genus istud, vos, videte verbum divinum,“ ut ad Deut. 32, 5 respiciatur „corruptio ipsi, non filii ejus, macula sua sunt, *genus pravum et contortum*“ cf. V. 5.